

УДК 94 (477)

Ірина Смільська

**ДЖЕРЕЛОЗНАВЧА БАЗА СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ
ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ
У МИРОТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ (1992–2014)**

У статті аналізується джерелознавча база співпраці України та Організації Об'єднаних Націй, НАТО у міжнародній миротворчій діяльності; нормативно-правові засади забезпечення миротворчої діяльності України.

Ключові слова: Україна, Організація Об'єднаних Націй, нормативно-правова база, міжнародні організації, Конституція України, миротворча діяльність, миротворчі місії.

Необхідність цілісного та всебічного дослідження наукової проблеми співробітництва України та Організації Об'єднаних Націй, інших міжнародних організацій у миротворчій діяльності зазначеного періоду потребує пошуку відповідних джерелознавчих засад для новітнього бачення складної й багатоаспектної системи розбудови відносин щодо попередження та припинення воєнних конфліктів міжнародними зусиллями, зміцнення стабільності й безпеки, інтеграції України до загальноєвропейських і світових безпеко-оборонних об'єднань.

Аналіз джерелознавчого комплексу проблеми свідчить, що з активізацією відносин нашої держави з міжнародними організаціями, насамперед з ООН, прискорився процес нагромадження історичних джерел для її вивчення. Предметне їх осмислення дає змогу зробити висновок, що характер усього блоку археографічних джерел із зазначеної теми та їх науково-дослідна спрямованість репрезентують численні неопубліковані та опубліковані документи та матеріали, різні за походженням та інформаційною наповненістю, що відображають зміст, основні етапи й напрямки співпраці України та ООН у миротворчій діяльності. З огляду на це зауважимо, що археографія проблеми достатньо нагромаджена для критично-об'єктивного дослідження відносин України та ООН у нових геополітичних умовах щодо миро творчості.

Використання різноманітних історичних джерел, їх критичний та об'єктивний аналіз сприяє здійсненню комплексного дослідження наукової проблеми. Вивчаючи співпрацю України та ООН у миротворчій діяльності, слід охопити увесь доступний спектр репрезентованого кола українських і зарубіжних джерел. Із врахуванням їх походження, змісту, специфіки викладу і характеру, зважаючи на тематику науково-дослідницьких завдань, на нашу думку, варто обрати проблемно-тематичний принцип історіографічного аналізу та умовно опрацьовану джерелознавчу базу диференціювати на наступні групи: законодавчі акти України, які є правовою базою створення та розвитку ЗСУ, можливості їх участі у міжнародних миротворчих операціях; документи Міністерств оборони і закордонних справ України; міжнародні правові акти; двосторонні договори України та ООН, угоди окремих членів Організації Об'єднаних Націй з Україною; документи органів співпраці України та ООН; офіційні документи й матеріали, періодичні видання міжнародних та українських інституцій; документи й матеріали українських і зарубіжних недержавних та громадських організацій; промови діячів та функціонерів ООН, інших міжнародних організацій, книги, статті та виступи державних і політичних діячів, дипломатів; статистичні й довідкові видання; матеріали соціологічних досліджень; матеріали

вітчизняної та зарубіжної періодичної преси та інших засобів масової інформації; Інтернет-ресурси.

При підготовці дослідження аналізу потребує весь спектр нормативно-правової бази, зокрема, передусім Конституція України, Закони України, постанови Кабінету Міністрів України і Верховної Ради України, Укази Президента України. Усього у процесі проведеного дослідження виявлено та опрацьовано понад 50 законодавчих актів, які стали юридичною платформою щодо залучення ЗС України до міжнародної миротворчої діяльності. Встановлено, що основу нормативно-правової бази застосування українських національних контингентів у міжнародних операціях підтримання миру і безпеки (МО ПМБ) становлять Конституція України [1], закони України “Про оборону України” [2], “Про Збройні Сили України” [3], “Про основи національної безпеки України” [4], “Про участь України в міжнародних миротворчих операціях з підтримання миру та безпеки” [5], “Про порядок направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав” [6], “Про Стратегію міжнародної миротворчої діяльності України” [7], “Про основні напрями зовнішньої політики України” [8], ін. У цих законодавчих матеріалах концептуально визначено участь України в міжнародних системах безпеки та оборони як важливий напрямок зовнішньої політики України та розглянуто одну з функцій ЗС України, а саме залучення військових підрозділів у МО ПМБ на підставі міжнародних договорів та в порядку і на умовах, визначених законодавством України. Так, у законі України “Про основи національної безпеки України” та Указі Президента України “Про воєнну доктрину України” [9], підкреслено, що миротворча діяльність розглядається як засіб створення стабільного зовнішньополітичного середовища, а також як важлива умова зміцнення глобальної та європейської системи безпеки.

Важливу частину національної нормативно-правової бази участі України в миротворчій діяльності також складають: постанови Кабінету Міністрів України від 3 липня 1992 р. №2538-ХІІ “Про участь батальйонів Збройних Сил України в миротворчих силах Організації Об’єднаних Націй у зонах конфліктів на території колишньої Югославії” [10], “Про забезпечення діяльності підрозділів ЗС України, які направляються до складу Миротворчих сил ООН у колишній Югославії” [11], “Про забезпечення діяльності підрозділів Збройних Сил України, направлених до складу Миротворчих Сил ООН на території Східної Славонії” [12], “Про забезпечення діяльності українських миротворчих контингентів і миротворчого персоналу в складі Місії ООН у Демократичній Республіці Конго і Тимчасових сил ООН у Лівані” [13], “Про забезпечення діяльності Українського миротворчого контингенту Місії ООН у Сьєра-Леоне” [14], “Про забезпечення діяльності українського миротворчого контингенту та миротворчого персоналу, що направляється до Місії ООН у Ліберії” [15], “Про забезпечення діяльності Українського миротворчого контингенту у складі міжнародної присутності з безпеки в Косово, Союзна Республіка Югославія” [16] та ін. На сьогодні основним документом, що регламентує питання щодо підготовки національних контингентів і персоналу в ЗС України та визначає основні етапи й заходи є “Інструкція з організації участі національних контингентів (персоналу) Збройних Сил України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки”, яка введена в дію наказом МО України від 28. 12. 2011 року №840 [17]. У вищевказаних документах на основі законодавства України визначено основні питання щодо порядку підготовки національних контингентів (персоналу) для участі МО ПМБ, керівництва їх діяльністю, організації всебічного забезпечення, вивчення та впровадження миротворчого досвіду.

Активна участь України в проведенні операцій з підтримання миру й безпеки вимагає приведення нормативно-правової бази миротворчої діяльності Збройних Сил України до єдиних міжнародних вимог. До важливих джерел належать угоди, декларації, та стратегії ООН, її інституцій та інших міжнародних організацій, згідно з якими здійснюється співробітництво між Україною та Організацією Об'єднаних Націй і котрі наочно ілюструють поступ у поглибленні відносин на вимогу часу [18–24].

Історичні факти щодо характеру основних пріоритетів розгортання відносин співпраці між Україною та ООН також взято з опублікованих збірників документів і матеріалів. У контексті досліджуваної теми першочергової уваги заслуговують такі видання, як “Зібрання чинних міжнародних договорів України” [25], “Україна на міжнародній арені” [26], “Зовнішня та безпекова політика України” [27], “Миротворча діяльність Збройних Сил України: досвід, проблеми, перспективи” [28], “Миротворча діяльність України: кооперація з НАТО та іншими структурами європейської безпеки” [29], “Миротворча та антитерористична діяльність Збройних Сил України” [30], “Міжнародна миротворча діяльність України: 10 років історичного досвіду” [31], “Уроки миротворчої діяльності та питання взаємосумісності: матеріали тристороннього англо-франко-українського семінару” [32].

Слід звернути увагу на те, що цінний матеріал для аналізу та перспектив у поглибленні контактів України та ООН міститься у різноманітних енциклопедично-довідкових виданнях, використання яких уможлиблює узгодження понятійного та категоріального апарату наукового дослідження. Вивчення довідкових тематичних збірників і видань матеріалів, таких як “Довідник з питань міжнародного військового співробітництва” [33], “Довідник положень законодавства щодо забезпечення діяльності українського миротворчого контингенту направлено до Республіки Ірак” [34], “Довідник міжнародно-правових актів щодо засад демократії і прав людини” [35], “Довідник НАТО” [36], “Діяльність Організації Об'єднаних Націй з підтримання миру” [37], “Довідник міжнародно-правових актів щодо засад демократії і прав людини” [38], “Блакитні шоломи”: що треба знати про миротворчі місії ООН” [38], “Миротворчі операції: Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії” [40] та ін. дозволяють якісно проаналізувати базові правові документи військового співробітництва України та ООН, ознайомитися з правовою підставою направлення миротворчого контингенту і персоналу Збройних Сил України у різні регіони під егідою ООН, простежити процес, його основні етапи співпраці з НАТО, міжнародними організаціями в сфері та підтримання миру та безпеки, розглянути операції та миротворчі місії, які проводилися в досліджуваній період, власне почерпнути з них широку інформацію ООН про повномасштабні миротворчі операції, докладні описи про політичні умови і характерні риси та особливості всіх здійснюваних ООН миротворчих операцій з підтримання миру й безпеки, зокрема, в яких брали участь миротворчі сили ЗС України.

У процесі дослідження проблеми важливого значення надається використанню українських і зарубіжних видань. У ході роботи переглянуто й використано видання майже 30 найменувань-періодичних органів державних установ України, громадсько-політичних об'єднань, що представляли різні сфери суспільно-політичного життя з огляду на тему, незалежні політичні часописи, а також офіційні видання ООН, Ради Безпеки, ОБСЄ, НАТО, в яких були подані різноманітні матеріали, фактологічний матеріал про миротворчі операції з підтримання миру й безпеки, відомості про формування миротворчих контингентів і персоналу Збройних Сил України і направлення їх та використання з попередження й припинення військових конфліктів у різних

частинах світу, охарактеризовані перспективи для зміцнення миру й безпеки у нових історичних умовах. В Україні найвартісніші, на нашу думку, роботи публікувались у центральних періодичних виданнях законодавчої та виконавчої влади “Народна армія”, “Наука і оборона”, “Військо України”, “Національна безпека й оборона”, “Стратегічна оборона”, “Урядовий кур’єр”, “Голос України”, “Віче”, “Зовнішні справи (Політика і час)”, “Людина і політика”, “Сучасність”, а також виняткової уваги заслуговують, безумовно “Український історичний журнал”, “Історичний журнал”, міжнародний збірник наукових праць “Україна–Європа–Світ”, в яких було опубліковано чимало спеціальних тематичних праць з проблеми. Звернення до них за умови паралельного опрацювання зарубіжних періодичних видань дає змогу комплексно проаналізувати історичні передумови формування нової системи співпраці України та ООН у миротворчій діяльності, її зміст і основні етапи, розглянути у взаємозв’язку з подіями військового характеру, еволюцію поглядів політичного керівництва на участь України в міжнародних миротворчих операціях, налагодження дружніх відносин з країнами світу, показати стан і висвітлити заходи щодо міжнародного співробітництва й участі нашої держави у становленні та розвитку світової системи колективної безпеки в новітніх умовах європейсько-світових геополітичних координат. Військова періодична преса дає можливість простежити участь окремих українських підрозділів у миротворчих місіях, ставлення військовослужбовців, широкої громадськості до створення європейської та світової системи безпеки, участь України у цих процесах.

Важливою складовою джерельної бази роботи є Інтернет-ресурси. Розраховані на масового читача відомості Інтернету швидко реагують на масового читача, а тому на момент опублікування є доволі актуальними. Саме в публіцистичних розділах віднаходимо масив оперативної інформації про співпрацю України та ООН, з іншими міжнародними організаціями у миротворчій сфері. При підготовці наукової проблеми щодо дослідження участі України у миротворчій діяльності під егідою ООН зацентруємо на значний обсяг фактологічного матеріалу як традиційних джерел, так і новітніх – сайти глобальних та регіональних інформаційних мереж. Зокрема, сайти: Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства оборони України, Міністерства закордонних справ України, Національного інституту проблем міжнародної безпеки, сайт ООН, Центру інформації та документації НАТО в Україні, Організації з безпеки і співробітництва в Європі, Організації Договору про колективну безпеку та ін. Зауважимо, що, використовуючи матеріали глобальних мереж, відносимось із застереженням і перевіряємо їх за допомогою інших історичних джерел.

Крім того, важливими є матеріали інтерв’ю офіційних українських і зарубіжних осіб, за участю яких відбувалися події, що аналізуються; спогади та мемуари політиків і дипломатів, статистичні матеріали, спеціальні аналітичні статті, науково-довідкові видання щодо проблем миротворчості у світі та співробітництва України та ООН у міжнародній миротворчій діяльності. Поєднання документів та різноманітних матеріалів вищих органів України й ООН значно розширює джерельну базу дослідження, а отже, допомагає уникнути одностороннього висвітлення подій.

Таким чином, джерельний комплекс дослідження миротворчої діяльності України представлений сукупністю документів і матеріалів різного походження й ваги закладає надійні підвалини для вивчення співробітництва між Україною та ООН у миротворчій діяльності у 1992–2014 рр., об’єктивного його аналізу, неупередженої оцінки та висвітлення. Водночас, варто зазначити, що з огляду на невпинне поповнення джерельної бази новими документами та матеріалами,

триваючу актуальність теми, продовження наукової праці у контексті проблеми триває.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28. 06. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст. 141.
2. Про оборону України: Закон України від 06. 12. 1991р. // Відомості Верховної Ради України. 1992. №9. Ст. 106.
3. Про Збройні Сили України: Закон України від 06. 12. 1991р. // Відомості Верховної Ради України. 1992. №9. Ст. 108.
4. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19. 06. 2003р. // Відомості Верховної Ради України. 2003. №39. Ст. 351.
5. Про участь України в міжнародних миротворчих операціях: Закон України від 23. 04. 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. 1992. №22–23. Ст. 202.
6. Про порядок направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав: Закон України від 02. 03. 2000р. // Відомості Верховної Ради України. 2000. №19. Ст. 144.
7. Про Стратегію міжнародної миротворчої діяльності України. Указ Президента України № 435/2009 від 15 червня 2009 року про Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 24 квітня 2009 року. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435/2009>.
8. Про основні напрями зовнішньої політики України: Закон України від 02. 07. 1993 р. // Голос України. 1993. 24 липня.
9. Воєнна доктрина України: Затверджена Указом Президента від 15 червня 2004 р. № 648 зі змінами, внесеними Указом від 15 липня 2004 р. // Офіційний вісник України. 2004. №30.
10. Про участь батальйонів Збройних Сил України в миротворчих силах Організації Об'єднаних Націй у зонах конфліктів на території колишньої Югославії: Постанова Верховної Ради України від 03 липня 1992 р. №2538-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. 1992. №38. Ст. 564.
11. Про забезпечення діяльності підрозділів (двох вертолітних ескадрилей та танкової роти) Збройних Сил України, які направляються до складу Миротворчих Сил ООН у колишній Югославії: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 квітня 1996. №447. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/447-96-%D0%BF>
12. Про забезпечення діяльності підрозділів Збройних Сил України, направлених до складу Миротворчих Сил ООН на території Східної Славонії: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 березня 1997 р. № 283. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/283-97-%D0%BF>
13. Про забезпечення діяльності українських миротворчих контингентів і миротворчого персоналу в складі Місії ООН у Демократичній Республіці Конго і Тимчасових сил ООН у Лівані: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2000 р. № 1596. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/1596-2000-%D0%BF>
14. Про забезпечення діяльності Українського миротворчого контингенту Місії ООН у Сьєра-Леоне: Постанова Кабінету Міністрів України // Офіційний вісник України. 2001. №1. С.132. – 26 січня.
15. Про забезпечення діяльності українського миротворчого контингенту та миротворчого персоналу, що направляється до Місії ООН у Лібєрії: Постанова Кабінету Міністрів України // Урядовий кур'єр. 2004. №26. 25 лютого.
16. Про забезпечення діяльності Українського миротворчого контингенту у складі міжнародної присутності з безпеки в Косово, Союзна Республіка Югославія: Постанова Кабінету Міністрів України // Офіційний вісник України. 1999. №35. С.80. 17 вересня.
17. Інструкція з організації участі національних контингентів (персоналу) Збройних Сил України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, яка введена в дію наказом МО України від 28. 12. 2011 р. №840. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/z0125-12>
18. СПІПІ. 2006. Щорічник: Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека: Переклад з англ. / Стокгольм. міжнарод. ін.-т дослідження миру: Укр. центр. екон. і політ. дослідження ім. О. Розумкова. К.: Заповіт., 2007. 745 с.
19. Вопросы мира и безопасности ООН: операции ООН по поддержанию мира; введение к операциям ООН по поддержанию мира. URL: <http://www.un.org/russian/peace>
20. Операції на благо мира // Департамент общественной информации ООН. URL: <http://www.un.org/russian/pko>
21. Програма партнерство заради миру: Самміт НАТО – 94, Брюссель, 10 січня 1994р./ Офіс інформації та преси НАТО. Брюссель, Бельгія. 8 с.
22. Резолюція Ради Безпеки ООН №1483 від 22 травня 2003 року: Ситуація у відносинах між Іраком і Кувейтом. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/368/55/PDF/N0336855.pdf?OpenElement>
23. Хартія про особливе партнерство між Україною та НАТО. К.: Прес-Центр НАТО. 1997. 15 с.
24. Україна в міжнародних організаціях. К., “Знання”, 2007. 24 с.
25. Зібрання чинних міжнародних договорів України: Офіційне видання / За заг. ред. А.М. Зленка: В 2-х томах. Том . 1990–1991 рр. К.: Вид-во “Ін Юре”. 2001. 455с.
26. Україна на міжнародній арені: Зб. док. і матер. 1991 – 1995 рр.: У 2-х кн../ МЗС України; редкол. і

Г. Н. Удовенко (відп. ред.) та ін. К.: Юрінком Інтер. 1998. Кн. 496. 27. *Зовнішня та безпекова політика України*. 2001. Ч. 1: Центр миру, конвенції та зовнішньої політики України. URL: <https://www.foreignpolicy.gov.ua> 28. *Миротворча діяльність Збройних Сил України*: досвід, проблеми, перспективи. Тематичні збірник. К.: ННДЦОТ і ВБ України. 2004. 286с. 29. *Миротворча діяльність України: кооперація з НАТО та іншими структурами європейської безпеки*. К.: Стилос, 2002. 314 с. 30. *Миротворча та антитерористична діяльність Збройних Сил України*. Тематичний збірник. К.: ННДЦ ОТ і ВЮ України. 2007. 208 с. 31. *Міжнародна миротворча діяльність України: 10 років історичного досвіду*. К.: ННДЦ ОТ і ВЮ України. 2002. 48 с. 32. *Уроки миротворчої діяльності та питання взаємосумісності: матеріали трьохстороннього англо-франко-українського семінару* (Київ 22–23 жовтня 20020, 2002. 48 с. 33. *Довідник з питань міжнародного військового співробітництва*. К.: “МП Леся”, 2003. 192 с. 34. *Довідник положень законодавства щодо забезпечення діяльності українського миротворчого контингенту направлено до Республіки Ірак / під заг. ред. О. М. Собоного*. Київ : Юрид. департамент Міністерства оборони України, 2004. 92 с. 35. *Довідник міжнародно-правових актів щодо засад демократії і прав людини*. К.: Міністерство оборони України, 201. 344 с. 36. *Довідник НАТО*. – Brussels: NATO. Office of Information and Press, 2006. 384 с. 37. *Деятельность организации объединенных наций*. М.: Права человека, 1997. 92 с. 38. *Довідник міжнародно-правових актів щодо засад демократії і прав людини*. К.: Міністерство оборони України, 2001. 344 с. 39. *“Блакитні шоломи”*: що треба знати про миротворчі місії ООН. URL: <http://www.dw.com/uk/%D0%B1> 40. *Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії*. URL: <https://uk.wikipedia.org>

Ирина Смильская

**ИСТОЧНИКОВЕДЧЕСКАЯ БАЗА СОТРУДНИЧЕСТВА УКРАИНЫ
И ОРГАНИЗАЦИИ ОБЪЕДИНЕННЫХ НАЦИЙ
В МИРОТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ (1992–2014)**

В статье анализируется источниковедческая база сотрудничества Украины и Организации Объединенных Наций, НАТО в международной миротворческой деятельности; нормативно-правовая база обеспечения миротворческой деятельности Украины.

Ключевые слова: Украина, Организация Объединенных Наций, нормативно-правовая база, международные организации, Конституция Украины, миротворческая деятельность, миротворческие миссии.

Iryna Smilka

**THE SOURCE BASIS OF THE COOPERATION OF UKRAINE
AND THE ORGANIZATION OF THE UNITED NATIONS
IN THE PEACE-MAKING ACTIVITY (1992–2014)**

The article analyses the source basis of the cooperation between Ukraine and the United Nations, NATO in the international peacekeeping, and the regulatory framework for peacekeeping activities of Ukraine.

Keywords: Ukraine, United Nations, normative legal base, international organizations, Ukrainian Constitution, peacekeeping, peacekeeping missions.